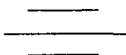

- Vidákovich Tibor: Fejlesztő értékelés: a formatív értékelés újrafelfedezése. *A tanulás fejlesztése a fejlesztő értékelés segítségével* – nemzetközi és magyar szeminárium, Budapest, 2005. szept. 29–30.
- Hunya Márta: A fejlesztő értékelés eszközei. *A tanulás fejlesztése a fejlesztő értékelés segítségével* – nemzetközi és magyar szeminárium, Budapest, 2005. szept. 29–30.
- Brassói Sándor – Hunya Márta – Vass Vilmos: *A fejlesztő értékelés: az iskolai tanulás minőségének javítása*. Új Pedagógiai Szemle, 2005. július-augusztus, 4–17. p.
- Dobó László: *A Vedres István Építőipari Szakközépiskola minőségirányítási programja*. Szeged, 2007. 03. 30.
- Vass Vilmos: *Az európai dimenzió pedagógiai megközelítései*. Új Pedagógiai Szemle, 2000. december, 109–119. p.
- Gergely Gyula: *Járjunk a földön, és biztosítsuk a minőséget! I-II*. Új Pedagógiai Szemle, 2000. október és november, 20–34. p. és 36–43. p.
- Sági Matild: *A tanári munka értékelése és az iskolai eredményesség*. In: Lannert Judit és Nagy Mária (szerk.): *Az eredményes iskola*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 2006.
- Balázs Éva (szerk.): *Oktatásmenedzsment*. OKKER Kiadó – Országos Közoktatási Intézet Kutatási Központ, Budapest, 1998.
- Nagy Mária (szerk.): *Pedagóguspályá és életkörülmények 1996/97*. OKKER Kiadó, Budapest, 1998.
- Tanárkérdés: Eredményes tanárok pályára vonzása, szakmai fejlődésének elősegítése és megtartása*. Új Pedagógiai Szemle, 2007. január, 100–108. p.
- Nagy Mária: *Tanárok – a változások motorjai vagy kerékkötői*. Új Pedagógiai Szemle, 2007. február, 38–44. p.
- Kovács István Vilmos: *Oktatással a versenyképességért*. Új Pedagógiai Szemle, 2007. január, 11–20. p.

DÖBÖR ÁGOTA

főiskolai tanár

SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

Szeged

Az olvasással és irodalmi érdeklődéssel kapcsolatos vélekedések 10-14 éves tehetséges és átlagos képességű gyerekek körében

Kutatásomban az olvasás, a szövegértés és az empátia összefüggéseit vizsgáltam tehetséges és átlagos képességű tanulónál. Jelen tanulmányban az általam összeállított olvasási kérdőív eredményeit mutatom be.

Összesen 672 felső tagozatos diák vett részt a kutatásban, több településről. A diákok 51,8%-a tartozott a tehetséges, 48,2%-uk pedig a kontroll csoportba.

A tehetséges csoport az alábbi tehetséggondozó iskolák diákjaiból tevődött össze:

- Bolyai Általános Iskola, Szerencs
- Koroknay Dániel Tehetséggondozó és Általános Iskola, Mád
- Apáczai Csere János Általános Iskola, Taktaharkány
- Csanád Vezér Általános Iskola és Művészetoktatási Intézmény, Mezőkövácsháza
- Móricz Zsigmond Általános Iskola, Mátészalka

A kontroll csoport tagjait pedig az alábbi iskolák diákjai alkották:

- Általános Iskola, Beled
- Pátzay Pál Általános Iskola, Kapuvár
- Piroskavárosi Általános Iskola, Csongrád

Kérdőív segítségével szándékoztam feltárni a gyerekek olvasási motivációját, vagyis hogy miért olvasnak a gyerekek manapság, milyen tényezők hatására vesznek a kezükbe egy könyvet. A megkérdezettek számára leginkább a könyv tartalma és a kényszer az olvasási motiváció, az első benyomás a könyvről és a külső vélemények nem befolyásolnak. A t-próba és a Chi-négyzet teszt alapján is a kontroll csoport tagjai inkább azért olvasnak el egy könyvet, mert az kötelező olvasmány, míg a tehetségesek inkább a tartalom és mások ajánlása alapján döntenek egy könyv mellett.

Az egyes évfolyamok szerint csak a tartalomra vonatkozóan találhatunk eltérést (ANOVA). Az 5-6. osztályosok még lelkesebbek a tartalommal illetően, később ez már nem annyira fontos a gyerekeknek. Nemek szerint pedig a lányoknak fontosabb a tartalom és a könyv címe, míg a fiúk esetében a kötelező olvasmány ténye elhomályosít mindent.

Kérdésként szerepelt, hogy kivel/kikkel osztják meg a gyermekek olvasmányélményeiket. Ez több szempontból is fontos kérdés. Az olvasmányélmények megbeszélése segíti a lényegkiemelést, a megértést, ugyanakkor a kritikai gondolkodásra és a véleményalkotásra is pozitívan hathat. Ebben a kérdésben az anyák dominanciája figyelhető meg. A diákok olvasmányaikról leginkább az édesanyjukkal beszélgetnek. (Ez főleg a lányokra jellemző – 79,3%-uk beszél meg anyjával élményeit.) Ezután következnek a barátok, majd az apák és a testvérek. Jelentősen kicsi azok aránya, akik a nagyszüleikkel osztják meg olvasmányélményeiket. Ezen az eredményen nem csodálkozhatunk, hiszen sok gyereknek lehetősége sincs napi kapcsolattartásra nagyszüleivel. Sajnos a minta 13,2%-a senkivel sem beszél meg az élményeit, illetve senkitől sem kérdezi meg, ha nem ért valamit. Ez az eredmény elszomorító, hiszen az olvasmányélmények megbeszélése nyújtotta fejlesztő hatástól is elesnek ezek a gyerekek.

Évfolyamok szerint azt láthatjuk, hogy az 5-6-osok beszélnek inkább az olvasmányaikról, a 8-osok már kevésbé osztják meg ezeket az élményeket. Szignifikáns különbséget itt is az édesanya és a nagypapa kapcsán mutatott az analízis, vagyis leginkább az anyával, és legkevésbé a nagypapával beszélgetnek a gyerekek.

Észlelhetők különbségek a gyerekek között annak alapján is, hogy a tehetséges vagy a kontroll csoportba tartoznak-e. Két pontban találtam eltérést. A tehetségesek hajlamosabbak megbeszélni olvasmányélményeiket barátaikkal és tanáraikkal. Valószínű, hogy ők többet is olvasnak, és szívesebben is beszélnek erről, s talán a tehetséggondozásra képzett tanárok is jobb technikákkal rendelkeznek ezen a téren, vagy talán többször teremtenek lehetőséget megbeszélésre, kérdezésre.

Megkérdeztem a gyerekeket, hogy általában honnan tájékozódnak, és mennyire tartják érdekesnek, hasznosnak az egyes médiumokat. A válaszlehetőségeket 5 fokú skálán mértem az érdekesség tekintetében (1-legérdekesebbtől 5-legkevésbé érdekesig). A „digitális generáció” természetesen az internetet tartja a legérdekesebbnek, a tanórákat, valamint az újságot és a televíziót tartják a legkevésbé érdekesnek.

A hasznosságról vallott vélemények esetén a válaszlehetőségeket szintén 5 fokú skálán mértem (1-leghasznosabbtól 5-legkevésbé hasznosig). A diákok a leghasznosabb forrásnak az internetet választották, legkevésbé hasznosnak pedig a televíziót és az újságokat tartják.

Számos faktorban különbség található a lefuttatott t-próbák és a varianciaanalízis alapján. Nemek szerint elkülönítve az eredmények azt mutatják, hogy érdekesség szempontjából a TV-t és az internetet a fiúk preferálják, a könyveket viszont a lányok. A hasznosság kapcsán ugyanezekben a helyeken találtam szignifikáns eltéréseket, vagyis a TV-t és az internetet a fiúk tartják hasznosabbnak, míg a lányok itt is a könyveket preferálják. Az évfolyamok szerint az internet esetében találtam különbséget, leginkább a 8-osok számára érdekes és hasznos az internet.

A következő kérdéscsoportban az első kérdés a talán legfontosabb tényre kérdezett rá, arra, hogy általában véve a gyermekek mekkora hányada szeret olvasni. A gyerekek 52%-a

válaszolt igennel, ám a magas igenek száma elsöre elvárászerű válaszdást sejtet. Az eredmények szerint a lányok jobban szeretnek olvasni, mint a fiúk. A tehetséges csoportba tartozók szintén jobban szeretnek olvasni, mint a kontroll csoportba tartozók. Mindez egybecseng a tanulmányi átlaggal, vagyis akik jobb eredményeket érnek el az iskolában, azok jobban kedvelik az olvasást. Az iskolai osztályokat nézve pedig azt láthatjuk, hogy minél idősebb valaki, sajnos annál kevésbé szeret olvasni!

Szintén az olvasási motiváció felkutatása céljából a tanulóknak 11 itemet kellett rangsorba állítani. Arra kerestem a választ, mit gondolnak a gyerekek, mire használható az olvasás. A megkérdezettek szerint az olvasás sok mindenre jó, de leginkább a szókincset és a fogalmazási képességeket lehet olvasás útján fejleszteni, valamint azért és akkor szeretnek olvasni, ha érdekesnek vélik az olvasmányt. Az egyéb válaszok között megtaláljuk a *pihentető* jelzöt, azt, hogy jó dolog beleélni magunkat a történetbe, megtanulhatóvá válik az idegen nevek kiejtése, ötleteket adhat, és új információkat szerezhetnek a világról.

Az adatok tömörítése céljából faktoranalízist végeztem, amelynek segítségével csoportokat különíthettem el egymástól. A faktorstruktúra négy csoportot hozott létre:

1. csoport – akik szerint az olvasás elsősorban kikapcsolódásra jó;
2. csoport – akik szerint az olvasás hatására a nyelvi készségek és a teljesítmény javul;
3. csoport – akik szerint a képzelet fejlődését érhetjük el olvasással;
4. csoport – akik az intellektuális fejlődést hangsúlyozták.

Ezek szerint tehát a mintában élesen kirajzolódik négy csoport annak alapján, hogy az olvasást milyen szempontból tartják jó tevékenységnek. Ez azt is jelenti, hogy a gyerekek fejében a kikapcsolódás és a fejlesztő hatás szétválik, ezek egyidejű jelenlétét nehezen tudják elképzelni. Ez is magyarázhatja, miért olvasnak keveset. Ha kikapcsolódásnak tekintjük, akkor napjainkban erős konkurenciái vannak a könyveknek (filmek, számítógépes és internetes játékok), ha fejlesztő hatását nézzük, akkor a gyerekek szerint ez ellentétes a kikapcsolódással, vagyis ami fejleszt, az biztosan nem élvezetes (a faktormátrix eredményei alapján). Természetesen ez téves elképzelés, hiszen az izgalmas, valóban kikapcsolódást nyújtó irodalmak olvasása is számos fejlesztő hatást eredményez. Sajnos úgy tűnik, a gyerekek számára ez a kettő végtelenen szemben áll egymással, így nyilvánvalóan csökken az olvasási motivációjuk.

A főbb faktorok (nemek, illetve csoportba tartozás: tehetség vagy kontroll) szerint megint eltérések fedezhetők fel. Egyrészt a lányok inkább gondolják érdekesnek és kikapcsolódásnak az olvasást, mint a fiúk; másrészt a tehetségesek sokkal inkább látják és elismerik az olvasás szókincsfejlesztő, fogalmazási készséget javító hatását, valamint többen gondolják úgy, hogy a képzelőerő mozgósítható olvasás közben.

Mindezek után kíváncsi voltam arra is, hogy milyen kép él a gyerekek fejében a sokat olvasó gyerekekről. Megkértem őket, hogy rangsorolják a felsorolt tulajdonságokat. (Mindkét rangsorolási feladatban egy 200 fős előteszt alapján állítottam össze a végleges kérdőívben szereplő itemeket.) Ismét faktoranalízissel kezdtem az elemzést a megbúvó struktúrát fűrkészve. Itt is négy faktorba rendeződött az adatstruktúra.

A sokat olvasókról tehát az alábbi négy csoportnak megfelelő kép rajzolódott ki:

1. csoport – szerintük a sokat olvasók az olvasás előnyeiből profitálnak: okosak, intelligensek, jól fogalmaznak;
2. csoport – szerintük a sokat olvasók a szabadidejüket töltik olvasással;
3. csoport – szerintük ezek a gyerekek érdeklődőbbek a többieknél;
4. csoport – szerintük a sokat olvasók általában magukba fordulók.

A diákok legnagyobb része szerint a sokat olvasó gyerekek stréberek (24% szerint), valamint sok (helyenként túl sok) a szabadidejük (23,1%), melyhez a nagy szókincs (17,7%) és a szorgalom (15,1%) is hozzájárul. Az egyéb válaszok között pedig megtalálhatunk olyan jelzőket, mint nagy fantáziával bírók, illetve hogy okosak.

A főbb faktorok szerint szintén találtam eltéréseket: a lányok, illetve a tehetségesek inkább tartják érdeklődőnek, műveltnek, jó fogalmazónak a sokat olvasó társaikat, mint a fiúk és a kontroll csoport tagjai.

A következőkben különböző könyvtípusokat soroltam fel a diákoknak, akiknek egyenként kellett rangsorolni azokat (a könyvek típusai itt is egy előteszt után kerültek a listára). A fiatalok legjobban a vidám, humoros könyveket, kalandregényeket és a fantasy könyveket szeretik. A legkevésbé kedvelt könyvfajták az útleírások, az életrajzi könyvek és a természetleíró könyvek.

Aszerint, hogy milyen könyveket szeretnek, és miket utasítanak el a gyerekek, hét csoportot különíthettem el:

1. akik az útleírást és a naplót kedvelik, azok kifejezetten nem kedvelik a sci-fi és a fantasy könyveket;
2. akik az ifjúsági regényt és az állattörténeteket kedvelik, azok kifejezetten nem kedvelik az életrajzi könyveket;
3. akik az igaz történeteket kedvelik, azok kifejezetten nem kedvelik a horrort;
4. akik a vidám könyveket és a kalandregényeket kedvelik, azok kifejezetten nem kedvelik a romantikus történeteket;
5. akik a háborús és az életrajzi könyveket kedvelik, azok kifejezetten nem kedvelik a horrort;
6. akik az ismeretterjesztő és a természetleíró könyveket kedvelik, azok kifejezetten nem kedvelik a naplókat;
7. akik a történelmi könyveket kedvelik, azok kifejezetten nem kedvelik a bűnügyi regényeket.

Nemek szerint egyértelmű különbségek adódnak a kedvelt könyvtípusokban (t-próba alapján). A lányok jobban szeretnek romantikus regényeket, vidám, humoros könyveket, igaz történeteket, ifjúsági regényeket, állattörténeteket és naplókat olvasni; a fiúk viszont a történelmi könyveket, a fantasy és sci-fi könyveket, a horror és háborús könyveket preferálják. Csoportok szerint megvizsgálva azt tapasztaltam, hogy a tehetséges gyermekek az igaz történeteket és az ifjúsági regényeket szeretik jobban, a kontroll csoport diákjai pedig a horror könyvekre voksolnak inkább.

Végül megkértem a gyerekeket, sorolják fel, hogy a kötelező irodalmakon kívül milyen könyveket olvastak el a vizsgálatot megelőző két hónapban. Itt említeném meg, hogy a kérdőív felvételét megelőző két hónapban egy iskolai szünet minden esetben volt. A gyerekek 34,9%-a egy könyvet sem (!) olvasott el ez idő alatt. Az igazán buzgó olvasók, 19 gyermek, vagyis a minta mindössze 3%-a olvasott négy vagy ennél több könyvet az elmúlt két hónapban. Ebből 16-an a tehetséges csoportba tartoznak, és 3-an tagjai a kontroll csoportnak.

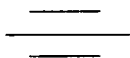
Rákérdeztem a szabadidő eltöltésének egyéb módozataira is. Pozitív, hogy a nagyarányú tv-nézés és nethasználat mellett a baráti beszélgetések is kiemelkedő szerepet kapnak. Ebből láthatjuk tehát, hogy a digitális generációnak igenis szüksége van a személyes érintkezésekre, társas kapcsolatokra.

Nyilvánvaló különbségeket találtam a fő faktorok mentén. Nemek szerint a lányok több időt töltenek olvasással, míg a fiúk tv nézéssel és a barátokkal. Évfolyamok elemzése alapján kitűnik, hogy a zenehallgatás mint szabadidős tevékenység jelentősége az életkorral együtt növekszik. A tanulmányi átlag és a szabadidő eltöltésének összevetése szerint minél rosszabb tanuló valaki, annál kevesebb időt tölt könyvek olvasásával. A tehetséges és kontroll csoportok között három esetben van különbség: a tehetséges gyermekek több időt töltenek internetezés-sel, zenehallgatással és olvasással, mint kontroll csoportba tartozó társaik.

A kutatás eredményeiből kitűnik, hogy valóban egyre nehezebb a fiatalokat az olvasás szeretetére nevelni. Addig, míg számukra ez egy szükséges rossz, amiben nem látják a szóra-

kozás lehetőségét, nehéz motiválni őket egy-egy jó könyv elolvasására. Szomorú tendenciák rajzolódtak ki, például, hogy minél idősebb valaki, annál kevésbé olvas, és annál kevésbé beszél az élményeiről, illetve egyre kevésbé is kérdez, ha nem ért meg valamit.

A kutatás második részében megnéztem ezeknek a gyerekeknek a szövegértési színvonalát, valamint az empátiájuk szintjét is. Ezek ugyanis összefüggnek az olvasással. Az eredmények helyenként az elvártnak megfelelően alakultak, máshol voltak meglepetések. Ezeket egy későbbi számban ismertetem majd.

AGÁRDY SÁNDOR

tanár

Általános Iskola

Tomyospálca

Vezetői feladatok az iskolai környezeti nevelésben

„Legfontosabb feladatunk gyermekeinket a természetbe visszavezetni.

*Aki erre képes, aki e tekintetben jó tanító,
az több lelket ment meg, mint egy jó plébános.”*

(Konrad Lorenz)

A környezeti nevelés előbb mint fogalom, majd mint diszciplína a 20. század 70-es éveinek közepétől kezdett rohamosan ismertté válni hazánkban. Kezdetben a civil mozgalmak szárnyai alatt, táborok, szakkörök, klubok formájában forrott ki hazai gyakorlata, hogy aztán az óvodai, illetve az iskolai életben is figyelmet, szerepet, elismertséget kapjon. Dr. Szalay-Marzsó Lászlóné, dr. Legány András, dr. Tóth Albert, Vízay Istvánné dr. nevét mindenképpen meg kell említenem, akik elindítói és zászlóvivői voltak (néhányan még ma is aktív szerepet töltenek be) a környezeti nevelés nemes ügyének.

Jómagam 1978-tól vagyok az óvodai, iskolai környezeti nevelés elméleti és gyakorlati szószólója, illetve konkrét programok, munkaformák alapján való végrehajtója. Mint megyei biológia szaktanácsadó 1986-tól dr. Kuknyó János MPI-igazgató támogatásával országos szintre emeltük a megyénkben folyó iskolai (részben középiskolai) környezeti nevelést, mely egyszerre jelentette – óvodai és iskolai közegben – a természet megismerését, védelmét, illetve a lokális környezeti problémákra irányuló figyelemfölvívást. Kiváló segítőtőre találtam a 80-as években dr. Káposztássy né dr. Berecz Emília asszonyban, a Megyei Tanács környezetvédelmi titkárában. Munkánk eredményességét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg megye iskoláinak több mint 70%-ában kezdődött meg a környezet-, illetve a természetvédelmi szakkörök munkája. Ezeknek hatalmas kisugárzó ereje volt a szélesebb iskolai, illetve települési szemléletformálásra is.

Sajnos a szaktanácsadói rendszer szétforgcsolódása a rendszerváltást követő 2-3 év után teljes mértékben erodálta az iskolai környezeti szakköri mozgalmat is. Mai állapotában az iskolai gyakorlati tevékenységekre épülő (hiszen csak így van értelme) környezeti nevelőmunka számarányát tekintve a 70-es évek közepének, vagyis az indulásnak a szintjére – egyes becslések szerint az alá – süllyedt. Ebből a „kátyúból”, erről a mélypontról hasonló módsze-